

تعریف کنش انسانی و ویژگی‌های آن

در جهان هستی موجودات در حال **فعالیت** هستند. انسان نیز در طول زندگی خود فعالیت‌های زیادی انجام می‌دهد. اما فعالیت‌های انسان با فعالیت سایر موجودات تفاوت اساسی دارد.

بسیاری از فعالیت‌هایی که در **بدن** انسان انجام می‌شود، کنش انسانی نیستند. برای مثال: ضربان قلب انسان، رشد سلول‌های بدن و گردش خون، کنش انسانی محسوب نمی‌شوند؛ زیرا این فعالیت‌ها به اراده و اختیار انسان‌ها وابسته نیست و به صورت طبیعی به وسیلهٔ اندام‌های بدن انجام می‌شوند. در زبان فارسی برای فعالیت‌های انسان، **اسم‌های** مختلفی وجود دارد:

کار	عمل	فعل	کنش
کارگر	عامل	فاعل	کنشگر
کارمند			

تعریف کنش

در علوم انسانی به فعالیتی که انسان انجام می‌دهد، «کنش» و به انجام‌دهندهٔ آن «کنشگر» می‌گویند.

ویژگی‌های کنش	
آگاهانه بودن	کنش، وابسته به آگاهی آدمی است، به گونه‌ای که بدون آگاهی، کنش انجام نمی‌شود. ممکن است کنش انسان براساس آگاهی صحیح صورت نگیرد. مثال ۱: اگر ما در حین صحبت کردن، آگاهی خود را نسبت به کلمات و معانی آن‌ها از دست دهیم، از گفتار بازمی‌مانیم. مثال ۲: فردی که به زبانی آگاهی ندارد، نمی‌تواند با آن زبان سخن بگوید.
ارادی بودن	کنش به ارادهٔ انسان وابسته است؛ یعنی تا اراده و خواست انسان نباشد، کنش انجام نمی‌شود. پس برای انجام کنش علاوه بر آگاهی، ارادهٔ انسان نیز ضروری است، زیرا ممکن است فردی به کاری آگاه باشد ولی تصمیم به انجام آن نگیرد. مثال: فردی که به زبان‌های سیگار کشیدن آگاهی دارد، ولی تصمیم به ترک آن نمی‌گیرد.
هدفدار بودن	فعالیت انسان با قصد و هدف خاصی انجام می‌شود، اگرچه ممکن است همیشه به آن هدف نرسد. انسان‌های مختلف در انجام کنش‌هایشان، هدف‌های یکسانی ندارند. مثال ۱: بوسیدن دست والدین با هدف احترام گذاشتن به آن‌ها مثال ۲: فعالیت و تلاش یک دوندۀ برای برنده شدن، یک کنش انسانی محسوب می‌شود، هر چند این دوندۀ برنده نشود.
معنادار بودن	با توجه به ویژگی‌های قبلی، کنش انسان برخلاف فعالیت سایر مخلوقات، معنادار است. انسان‌ها با توجه به معنای کنش خود، آن را انجام می‌دهند. مثال: وقتی دانش‌آموزی در کلاس، دست خود را بالا می‌آورد، معنای کار او اجازه‌خواستن از معلم است. معلم نیز در صورتی می‌تواند به او پاسخ مناسب دهد که معنای کنش او را دریابد.

آثار و پیامدهای کنش انسانی

هر کنش، آثار و پیامدهایی دارد که ممکن است این پیامدها وابسته به آگاهی و اراده انسان‌ها نباشند. کنش انسانی دو نوع پیامد دارد:

۱) پیامدهای ارادی

۲) پیامدهای طبیعی و غیرارادی

پیامدهای کنش	
پیامدهای غیرارادی	پیامدهای ارادی
این دسته از پیامدها به اراده انسان‌ها بستگی ندارند.	این نوع پیامدها به اراده خود کنشگر یا کنشگران دیگر وابسته است.
این نوع پیامدها، کنش نیستند که لازم باشد کنشگری آن‌ها را اراده کند؛ بلکه نتیجه طبیعی کنش هستند.	این دسته از پیامدها، خود، کنش هستند و باید یک کنشگر آن‌ها را انجام دهد.
پیامدهای غیرارادی کنش انسان، قطعی است؛ یعنی حتماً انجام می‌شود.	پیامدهایی که به اراده انسان‌ها وابسته است، احتمالی است (ممکن است انجام شود یا نشود).
<p>مثال ۱: بازکردن پنجره ← تغییر هوای اتاق</p> <p>کنش پیامد طبیعی</p>	<p>مثال ۱: درس خواندن دانش آموز ← پاسخ سوالات آزمون</p> <p>کنش پیامد وابسته به اراده کنشگر</p>
<p>مثال ۲: وضو گرفتن ← پاکیزه شدن دست و صورت</p> <p>کنش پیامد طبیعی</p>	<p>← نمره دادن معلم به او</p> <p>پیامد وابسته به اراده کنشگران دیگر</p>

گپ خودمونی

بچه‌ها خیلی اوقات ما آدم‌ها کنش‌های خودمون رو با توجه به پیامدهای ارادی و غیرارادی اون انجام می‌دیم و از انجام بعضی کنش‌ها به دلیل پیامدهای نامطلوبشون خودداری می‌کنیم. مثلاً ممکنه شما دوست داشته باشید موقع امتحانات زمان بیشتری رو در فضاهای مجازی سپری کنید، ولی چون می‌دونین که نتیجه این کار ضربه خوردن به امتحاناتونه بنابراین ساعت حضور خود رو در فضاهای مجازی کاهش می‌دین و به قول معروف برای اوقات خود برنامه‌ریزی می‌کنین.

تمرین

پیامدهای ارادی و غیرارادی هر یک از کنش‌های زیر را مشخص کنید.

پیامدهای غیرارادی	پیامدهای ارادی		پیامدها کنش
	وابسته به اراده کنشگران دیگر	وابسته به اراده کنشگر	
			شرکت در المپیادهای علمی
			ظلم به دیگران
			مهاجرت به کشوری دیگر

سؤال‌های امتحانی

درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید.

- ۱- «فرد فارسی‌زبانی به کشور ژاپن می‌رود ولی نمی‌تواند به زبان آن‌ها سخن بگوید»، این مثال بیانگر آگاهانه‌بودن کنش انسانی است.
  - ۲- هرگاه انسان آگاهی خود را نسبت به کنشی که انجام می‌دهد از دست دهد، آن کنش نیز ادامه نخواهد یافت.
  - ۳- در صورتی فعالیت انسان «کنش انسانی» خوانده می‌شود که کنشگر به مقصود یا هدف خود برسد.
  - ۴- یک کنش در همه موارد معانی یکسانی دارد و برای فهم کنش انسان‌ها توجه به ظاهر کنش آن‌ها کفایت می‌کند.
  - ۵- پیامدهای ارادی کنش انسانی فقط به اراده خود کنشگر وابسته است.
  - ۶- پیامدهای غیرارادی کنش انسانی، قطعی است ولی پیامدهای ارادی آن، احتمالی است.
- جمله‌های زیر را با کلمه‌های مناسب کامل کنید.
- ۷- در علوم انسانی به فعالیتی که انسان انجام می‌دهد، ..... می‌گویند.
  - ۸- فردی که به زبانی ..... ندارد، نمی‌تواند به آن زبان سخن بگوید.
  - ۹- برای انجام کنش علاوه بر آگاهی، داشتن ..... نیز ضروری است، زیرا ممکن است فردی به کاری آگاه باشد ولی تصمیم به انجام آن نگیرد.
  - ۱۰- با توجه به ..... کنش، فعالیت‌هایی مانند ضربان قلب و گردش خون، کنش محسوب نمی‌شوند.
  - ۱۱- پیامدهای ارادی کنش انسانی به اراده ..... یا ..... دیگری وابسته است.
  - ۱۲- پاسخ به پرسش‌های امتحانی توسط یک دانش‌آموز و نمره‌دادن معلم به او، پیامد ..... مطالعه اوست.
- به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.

۱۳- در زبان فارسی برای فعالیت‌های انسان از چه اصطلاحاتی استفاده می‌شود؟ نام ببرید.

۱۴- کنش به چه معناست؟

۱۵- ویژگی‌های کنش انسانی را نام ببرید.

۱۶- با توجه به مطالب درس، اجازه‌خواستن دانش‌آموز در کلاس درس، بیشتر بیانگر کدام یک از ویژگی‌های کنش انسانی است؟

۱۷- کنش انسانی چند نوع پیامد دارد؟ نام ببرید.

۱۸- انسان‌ها به چه دلیل ممکن است از انجام برخی کنش‌ها خودداری کنند؟

به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید.

۱۹- آیا رشد سلول‌های بدن انسان، یک کنش انسانی محسوب می‌شود؟ چرا؟

۲۰- آیا راه‌رفتن در خواب، یک کنش انسانی محسوب می‌شود؟ چرا؟

۲۱- یک کنش انسانی مثال بزنید که معانی و برداشت‌های متعددی داشته باشد. (سه معنای متفاوت)

۲۲- آیا کنش انسان‌ها همیشه براساس آگاهی صحیح صورت می‌گیرد؟ با ذکر یک مثال توضیح دهید.

۲۳- چرا برای انجام یک کنش علاوه بر آگاهی، اراده انسان نیز ضروری است؟

۲۴- آیا انسان‌های مختلف در انجام کنش‌هایشان، هدف‌های یکسانی دارند؟

۲۵- اگر یک دانش‌آموز در کلاس، دستش را بالا ببرد و اجازه بگیرد، در چه صورتی معلم می‌تواند پاسخ مناسبی به کنش او بدهد؟

۲۶- آیا همه پیامدهای کنش، وابسته به اراده و آگاهی انسان‌هاست؟ توضیح دهید.

۲۷- پیامدهای ارادی و غیرارادی کنش انسانی را با ذکر یک مثال با یکدیگر مقایسه کنید.

۲۸- محیط فرهنگی هر جامعه‌ای سازنده و معنابخش کنش‌های انسانی افراد آن جامعه است. برای هر کدام از دو فرهنگ زیر کنش‌هایی را ذکر کنید.

الف) فرهنگ ایرانی - اسلامی:

ب) فرهنگ جوامع غربی:

پاسخ سؤال‌های امتحانی

- ۱- درست
۲- درست
- ۳- نادرست - ممکن است در برخی شرایط کنشگر به مقصود خود نرسد، ولی در هر صورت کنشی انجام داده است.
- ۴- نادرست - یک کنش در همه موارد معانی یکسانی ندارد و برای فهم کنش انسان‌ها فقط توجه به ظاهر کنش کفایت نمی‌کند، بلکه توجه به معنای کنش نیز مهم است.
- ۵- نادرست - پیامدهای ارادی کنش انسانی فقط به اراده خود کنشگر وابسته نیست، بلکه ممکن است به اراده دیگری وابسته باشد.
- ۶- درست
۷- کنش
- ۸- آگاهی
۹- اراده
- ۱۰- ارادی بودن
۱۱- خود کنشگر، اراده
- ۱۲- ارادی
۱۳- عمل، کنش، فعل، کار و ...
- ۱۴- در علوم انسانی به فعالیتی که انسان انجام می‌دهد، «کنش» می‌گویند.
- ۱۵- آگاهانه بودن، ارادی بودن، هدفدار بودن و معنادار بودن
- ۱۶- معنادار بودن
- ۱۷- دو نوع، ارادی و غیرارادی
- ۱۸- به دلیل پیامدهای نامطلوبی که برخی از کنش‌ها به دنبال دارند.
- ۱۹- خیر، زیرا این فرایند به طور غیرآگاهانه و غیرارادی انجام می‌شود و مربوط به فعالیت‌های طبیعی بدن ماست.
- ۲۰- خیر، زیرا این فرایند به طور غیرآگاهانه و غیرارادی انجام می‌شود.
- ۲۱- احترام گذاشتن کارمند به رئیس اداره: (۱) حفظ ادب و اخلاق انسانی (۲) از سر ترس (۳) چاپلوسی و تملق
- ۲۲- خیر، گاهی کنش‌های ما براساس عدم اطلاع و آگاهی لازم صورت می‌گیرد. مثلاً فردی با تحریک و فریب دوستش وارد یک مجلس میهمانی می‌شود که در آن رفتارهای نامناسبی رخ می‌دهد و او از این جریان‌ها اطلاعی نداشته است.
- ۲۳- زیرا کنش، به اراده انسان وابسته است؛ یعنی تا زمانی که اراده و خواست انسان نباشد، کنش انجام نمی‌شود. برای مثال، ممکن است فردی به کاری آگاه باشد ولی تصمیم به انجام آن نگیرد.
- ۲۴- خیر، اهداف انسان‌های مختلف در انجام یک کنش می‌تواند متفاوت باشد. برای مثال چهار نفر به سیرک می‌روند؛ نفر اول ممکن است با هدف پرکردن اوقات فراغت پا به آن جا بگذارد، نفر دوم تا به حال سیرک را ندیده و قصد دارد برای اولین بار با آن آشنا شود، نفر سوم ممکن است مسئول سیرک باشد که بنا بر وظیفه‌اش برای انجام امور باید در آن جا حضور داشته باشد و بالاخره نفر چهارم یک گزارشگر باشد که برای تلویزیون برنامه تهیه می‌کند.
- ۲۵- وقتی دانش‌آموزی در کلاس دست خود را بالا می‌آورد، معنای کار او اجازه‌خواستن از معلم است. معلم نیز در صورتی می‌تواند به او پاسخ مناسب دهد که معنای کنش او را دریابد.
- ۲۶- خیر، همه پیامدهای کنش، وابسته به اراده و آگاهی انسان‌ها نیست؛ یعنی به اراده انسان‌ها بستگی ندارند. به همین دلیل به آن‌ها «پیامدهای غیرارادی» می‌گویند. این دسته از پیامدها، کنش نیستند که لازم باشد کنشگری آن‌ها را اراده کند، بلکه نتیجه طبیعی کنش هستند. مثلاً وقتی شما در و پنجره‌ها را باز می‌کنید، هوای کلاس به طور طبیعی تغییر می‌کند.
- ۲۷- دانش‌آموزی کتاب درسی خود را مطالعه می‌کند. پیامد آن این است که، ابتدا به پرسش‌های آزمون پاسخ می‌دهد و سپس معلم متناسب با تلاش او نمره می‌دهد. پاسخ به پرسش‌های امتحانی و نمره‌دادن معلم، پیامد ارادی مطالعه اوست که اولی به اراده خود او و دومی به اراده معلم وابسته است، ولی یادگیری مطالب، پیامدی طبیعی است که در اثر مطالعه کتاب قطعاً انجام می‌شود.
- ۲۸- الف) گذاشتن قرآن روی سفره هفت‌سین، دید و بازدید اقوام بعد از تحویل سال نو، برگزاری مراسم عید فطر و پرداخت فطریه
ب) قانون‌گرایی - رفتن به کلیسا، برگزاری جشن کریسمس هنگام سال نو میلادی

سؤال‌های چهارگزینه‌ای

۱- کدام گزینه، کنش انسانی محسوب می‌شود؟

- (۱) فعالیت دستگاه گوارش انسان
(۲) فعالیت دستگاه تنفسی انسان
(۳) تفکر و تخیل
(۴) ضربان قلب

۲- «ممکن است فردی بداند که منابع آبی ایران محدود است و یکی از مشکلات مهم آینده کشور ما خشکسالی است ولی تصمیم به صرفه‌جویی در مصرف آب نگیرد.» چنین رفتاری مربوط به کدام ویژگی کنش انسانی است؟

- (۱) ارادی بودن
(۲) آگاهانه بودن
(۳) هدفدار بودن
(۴) معنادار بودن

۳- «ممکن است یک فرد فارسی‌زبان نتواند زبان عربی را بفهمد و به عربی سخن بگوید.» این مورد مربوط به کدام ویژگی کنش انسانی است؟

- (۱) هدفدار بودن
(۲) ارادی بودن
(۳) معنادار بودن
(۴) آگاهانه بودن

۴- اگر فردی وارد جمع شود و سلام کند، پاسخ سلام او مربوط به کدام یک از گزینه‌های زیر است؟

- (۱) پیامد ارادی وابسته به اراده کنشگر
(۲) پیامد غیرارادی وابسته به اراده کنشگر
(۳) پیامد ارادی وابسته به اراده کنشگران دیگر
(۴) پیامد غیرارادی وابسته به اراده کنشگران دیگر

پاسخ سؤال‌های چهارگزینه‌ای

۱- گزینه «۳»

۲- گزینه «۱»

۳- گزینه «۴»

۴- گزینه «۳»

کنش اجتماعی چیست؟

می‌دانیم که انسان، موجودی اجتماعی است و برای رفع نیازهایش با دیگران ارتباط برقرار می‌کند. در درس قبل با مفهوم کنش آشنا شدید. در این درس به معنای کنش اجتماعی خواهیم پرداخت و رابطه آن را با کنش بررسی می‌کنیم. همان‌گونه که در درس اول آموختیم به همه فعالیت‌های ارادی و آگاهانه انسان، «کنش» گفته می‌شود. کنش اجتماعی زیرمجموعه کنش است، بنابراین همه ویژگی‌های کنش را دارد؛ البته کنش اجتماعی علاوه بر چهار ویژگی کنش انسانی، ویژگی‌های دیگری نیز دارد که در ادامه خواهد آمد.

کنش اجتماعی^۱

● کنش اجتماعی نوعی کنش است، که با توجه به کنش دیگران انجام می‌شود.
 ● در کنش اجتماعی، آگاهی و اراده کنشگر، ناظر به دیگران، ویژگی‌ها و اعمال آن‌هاست.
 ● کنش اجتماعی تنها در حضور فیزیکی دیگران صورت نمی‌گیرد (یعنی فقط وجود فیزیکی دیگران منجر به کنش اجتماعی نمی‌شود، زیرا ممکن است فردی در جمع حضور داشته باشد ولی هیچ‌گونه تعاملی با آن‌ها نداشته باشد یا برعکس، فردی در خلوت خود باشد اما ذهن و فکر او متمرکز بر دیگران باشد).

- مثال ۱: رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی حتی دور از چشم دیگران و دوربین‌های مخفی
- مثال ۲: خرید کردن مشتری از فروشنده
- مثال ۳: شرکت در انتخابات

پدیده‌های اجتماعی کدام‌اند و چگونه شکل می‌گیرند؟

در زندگی اجتماعی انسان‌ها، پدیده‌های زیادی وجود دارد که به مرور زمان و طی سالیان متمادی شکل گرفته‌اند. این پدیده‌های اجتماعی در هر دوره‌ای براساس نیاز زمانه و شرایط اجتماعی خاصی ایجاد شده‌اند و تعامل اجتماعی افراد را شکل می‌دهند. در ابتدا با مفهوم **پدیده اجتماعی** آشنا می‌شویم.

پدیده‌های اجتماعی^۱

- به کنش اجتماعی و پیامدهای آن، «پدیده اجتماعی» می‌گویند.
  - خردترین و نخستین پدیده اجتماعی، **کنش اجتماعی** است و سایر پدیده‌های اجتماعی، **آثار** و پیامدهای آن محسوب می‌شوند.
  - پدیده‌های اجتماعی را انسان‌ها در **ارتباط با یکدیگر** به وجود می‌آورند و از آن جایی که افراد انسانی با آگاهی، اراده و هدف عمل می‌کنند، پس پدیده‌های اجتماعی نیز **معنادار** هستند.
  - پدیده‌های اجتماعی به مرور از انسان‌هایی که آن‌ها را به وجود آورده‌اند، **مستقل** می‌شوند و **فرصت‌ها** و **محدودیت‌هایی** را برای کنش‌ها و زندگی آن‌ها ایجاد می‌کنند. این روند تا جایی ادامه می‌یابد که افراد احساس می‌کنند پدیده‌های اجتماعی همانند **پدیده‌های طبیعی** هستند. مثلاً انسان‌ها در طول زمان ارزش‌ها، هنجارها و گروه‌های اجتماعی را به وجود می‌آورند اما به مرور زمان این تلقی شکل می‌گیرد که این پدیده‌های اجتماعی مستقل از انسان‌ها هستند و مسیر زندگی آن‌ها را از قبل مشخص کرده‌اند.
- نکته:** پدیده‌های اجتماعی را انسان‌ها خلق می‌کنند و نتیجه کنش افراد هستند؛ ولی پدیده‌های طبیعی را انسان‌ها خلق نکرده‌اند.

مثال ۱: ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی (صداقت، انفاق، نظم، به موقع سر کلاس حاضر شدن و ...)

مثال ۲: نظام خانواده (ازدواج، طلاق، خواستگاری، مهریه و ...)

مثال ۳: نقش معلمی، نقش دانش‌آموزی، نقش همسری و ...

گپ خودمونی

دوستان! هم‌تا به این موضوع دقت کنین که پدیده‌های اجتماعی در **ارتباط با یکدیگر شکل گرفتن و تأثیرات متقابلی بر یکدیگر دارن**. حالتی رو در نظر بگیرین که فردی به تنهایی و با صدای دلفواه در مکانی مطالعه می‌کنه، حالا اگر فرد دیگری وارد اون باشه، مطالعه اون به یه کنش اجتماعی تبدیل می‌شه و پای ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی به میون میاد. اون فرد برای رعایت حق دیگری (ارزش) باید در حضور دیگران، آروم مطالعه کنه (هنجار).

در ادامه درس به دو پدیده مهم اجتماعی می‌پردازیم که در سایر پدیده‌های اجتماعی تأثیرگذار هستند.

ارزش اجتماعی^۲

آن دسته از پدیده‌های **مطلوب** و خواستنی هستند که مورد توجه و پذیرش **همگان** بوده و افراد یک جامعه نسبت به آن‌ها گرایش و تمایل دارند.

مثال: صداقت، عدالت، آزادی، احترام به حقوق دیگران، انفاق، ایثار، عبادت، حقیقت، امنیت و نظم

1- Social Phenomena

2- Social Value

هنجار اجتماعی^۱

هنجار اجتماعی، شیوه انجام کنش اجتماعی و بایدها و نبایدهایی است که مورد قبول افراد یک گروه یا جامعه قرار گرفته است.

مثال ۱: یک فرد مسلمان نباید دروغ بگوید.

مثال ۲: یک دانش آموز باید به موقع در مدرسه حضور داشته باشد.

مثال ۳: یک شهروند باید مقررات عبور و مرور را رعایت کند.

ارتباط متقابل پدیده‌های اجتماعی:

رابطه کنش اجتماعی با

ارزش اجتماعی

هنجار اجتماعی

اگر کنش اجتماعی نباشد، هیچ یک از ارزش‌ها و آرمان‌های اجتماعی محقق نمی‌شوند.
مثال: اگر افراد جامعه برای رسیدن به آزادی مبارزه نکنند، هیچ گاه آزادی به دست نمی‌آید.

اگر کنش اجتماعی نباشد، هیچ هنجاری شکل نمی‌گیرد.
مثال: اگر هیچ کس به موقع سر کارش حاضر نشود، هیچ گاه این هنجار که افراد باید سر وقت در محل کار خود حضور داشته باشند، شکل نمی‌گیرد.

گپ خودمونی

بچه‌ها شما در کتاب مطالعات اجتماعی نهم با مفهوم جامعه‌پذیری آشنا شدین و می‌دونین که در پیرامون جامعه‌پذیری، افراد با عقاید، ارزش‌ها، هنجارها و نمادهای فرهنگی جامعه آشنا شده و یاد می‌گیرن که در جامعه چگونه زندگی کنن. خانواده، رسانه‌ها، مدرسه و ... مسئولیت جامعه‌پذیری افراد را بر عهده دارن.

هنجارها و ارزش‌ها بعد از آن که از طریق کنش‌های اجتماعی تحقق می‌یابند.

افراد با عمل کردن بر اساس ارزش‌ها و هنجارها به آن‌ها تداوم می‌بخشند.

پدیده‌های جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی را ضروری می‌سازند.

ارزش‌ها و هنجارها را به افراد منتقل می‌کنند.

با تعلیم و تربیت و تشویق و تنبیه

تمرین

متن زیر را بخوانید و در آن هر کدام از مفاهیم موجود در جدول را بررسی کنید.

برخورد با زباله‌ریزهای شهری شاید در نظر بسیاری از شهروندان ساده و کم‌اهمیت به نظر برسد، اما در بسیاری از کشورها جریمه ریختن زباله در سطح شهر آن قدر سنگین است که اگر بعضی از شهروندان متخلف ما در آن‌جا زندگی می‌کردند مجبور بودند برای ریختن زباله در سطح شهر بخش قابل توجهی از حقوقشان را جریمه بپردازند. چندی پیش در منطقه «زی‌لاند» کشور هلند، مردی که باقی‌مانده سبزی را از ماشین به بیرون پرتاب کرده بود، به پرداخت ۲۲۰۰ یورو جریمه محکوم شد و جالب‌تر این‌که شبکه‌های مختلف تلویزیونی ده‌ها بار تصویر او را نشان دادند! ریختن زباله در این کشور جریمه مالی سنگینی دارد و اگر شهروند متخلفی پول نداشته باشد، باید به زندان برود.

	کنش اجتماعی
	ارزش
	هنجار
	جامعه‌پذیری
	کنترل اجتماعی

1- Social Norm
2- Socialization

سؤال‌های امتحانی

درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید.

- ۱- با در نظر گرفتن دیگران، کنش فردی به یک کنش اجتماعی تبدیل می‌شود.
  - ۲- کنش اجتماعی فقط با حضور فیزیکی دیگران صورت می‌گیرد.
  - ۳- رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی در نیمه‌شب و دور از چشم دیگران، کنش اجتماعی محسوب نمی‌شود.
  - ۴- ارزش‌های اجتماعی، آن دسته از پدیده‌هایی هستند که مورد توجه و پذیرش همگان است.
  - ۵- پدیده‌های اجتماعی مستقل از انسان‌ها پدید می‌آیند و فرصت‌ها و محدودیت‌هایی را برای زندگی آن‌ها ایجاد می‌کنند.
- جمله‌های زیر را با کلمه‌های مناسب کامل کنید.
- ۶- در کنش اجتماعی، ..... و ..... کنشگر، ناظر به دیگران، ویژگی‌ها و اعمال آن‌هاست.
  - ۷- به کنش‌های اجتماعی و پیامدهایی که به دنبال دارند، ..... می‌گویند.
  - ۸- اگر ..... نباشد، هیچ هنجاری شکل نمی‌گیرد و هیچ‌یک از ..... اجتماعی مانند عدالت و آزادی محقق نمی‌شوند.
  - ۹- ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی بعد از این‌که از طریق کنش‌های اجتماعی تحقق پیدا کردند، وجود پدیده‌های ..... و ..... را ضروری می‌سازند.
  - ۱۰- با توجه به این‌که افراد با آگاهی، اراده و هدف عمل می‌کنند، پدیده‌های اجتماعی ..... هستند.

به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.

- ۱۱- تفکر و تخیل چه نوع کنشی هستند؟
- ۱۲- کنش انسانی و کنش اجتماعی چه نسبتی با یکدیگر دارند؟
- ۱۳- در کنش اجتماعی، آگاهی و اراده کنشگر، ناظر به چیست؟
- ۱۴- اصطلاح پدیده اجتماعی به چه معناست؟
- ۱۵- خردترین و نخستین پدیده اجتماعی چیست؟
- ۱۶- چهار پدیده اجتماعی را نام ببرید.
- ۱۷- هنجارها و ارزش‌های اجتماعی از چه طریق محقق می‌شوند؟
- ۱۸- شیوه انجام کنش اجتماعی چه نام دارد؟
- ۱۹- به امور مطلوبی که افراد یک جامعه نسبت به آن‌ها تمایل دارند، چه می‌گویند؟
- ۲۰- هنجارها و ارزش‌ها بعد از این‌که تحقق پیدا کردند، وجود چه پدیده‌هایی را ضروری می‌سازند؟
- ۲۱- طی فرایند جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی از چه طریق ارزش‌ها و هنجارها به افراد منتقل می‌شوند؟
- ۲۲- افراد چگونه می‌توانند ارزش‌ها و هنجارها را تداوم بخشند؟
- ۲۳- کدام گروه‌های اجتماعی وظیفه جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی افراد را بر عهده دارند؟ (ذکر چهار مورد)

به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید.

- ۲۴- جدول زیر را کامل کنید.

.....	کنش درونی	انواع کنش
کنش اجتماعی	.....	

- ۲۵- درباره کنش اجتماعی و ویژگی‌های آن توضیح دهید.
- ۲۶- آیا برای انجام کنش اجتماعی، حتماً باید دیگران حضور فیزیکی داشته باشند؟
- ۲۷- آیا کنش‌هایی که در حضور دیگران ولی بی توجه به آن‌ها انجام می‌شوند، کنش اجتماعی محسوب می‌شوند؟
- ۲۸- مفاهیم زیر را تعریف کنید.
  - الف) ارزش اجتماعی:
  - ب) هنجار اجتماعی:
- ۲۹- با ذکر مثالی رابطه کنش اجتماعی با هنجار و ارزش اجتماعی را توضیح دهید.
- ۳۰- در چه صورت کنش فردی که به تنهایی در اتاقی استراحت می‌کند، تبدیل به یک کنش اجتماعی می‌شود؟

۳۱- با توجه به کنش اجتماعی، جدول زیر را کامل کنید. (باید به رابطه و تناسب میان این پدیده‌های اجتماعی توجه شود).

کنش اجتماعی	شرکت در انتخابات
ارزش	
هنجار	
جامعه‌پذیری	
کنترل اجتماعی	

۳۲- چرا پدیده‌های اجتماعی معنا دار هستند؟

۳۳- چرا انسان‌ها احساس می‌کنند که «پدیده‌های اجتماعی» همانند «پدیده‌های طبیعی» هستند؟

۳۴- چه تفاوت‌هایی میان «پدیده‌های اجتماعی» و «پدیده‌های طبیعی» وجود دارد؟

۳۵- درباره عبارت زیر با ذکر مثال توضیح دهید.

«پدیده‌های اجتماعی فرصت‌ها و محدودیت‌هایی را برای کنش‌ها و زندگی انسان‌ها ایجاد می‌کنند.»

پاسخ سؤال‌های امتحانی

۱- درست

۲- نادرست - کنش اجتماعی فقط در حضور فیزیکی دیگران صورت نمی‌گیرد، بلکه می‌تواند به دور از چشم دیگران نیز انجام شود.

۳- نادرست - رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی در نیمه‌شب و به دور از چشم دیگران کنش اجتماعی محسوب می‌شود.

۴- درست

۵- نادرست - پدیده‌های اجتماعی در ارتباط با انسان‌ها پدید می‌آیند ولی به مرور از انسان‌هایی که آن‌ها را به وجود آورده‌اند، مستقل می‌شوند و فرصت‌ها و محدودیت‌هایی را برای کنش‌ها و زندگی آن‌ها ایجاد می‌کنند.

۶- آگاهی، اراده

۷- پدیده‌های اجتماعی

۸- کنش اجتماعی، ارزش‌های

۹- جامعه‌پذیری، کنترل اجتماعی

۱۰- معنا دار

۱۱- کنش درونی

۱۲- کنش اجتماعی جزئی یا بخشی از کنش انسانی است.

۱۳- ناظر به دیگران، ویژگی‌ها و اعمال آن‌هاست.

۱۴- به کنش اجتماعی و پیامدهای آن، پدیده‌های اجتماعی می‌گویند.

۱۵- کنش اجتماعی

۱۶- مدرسه، بانک، قوانین راهنمایی و رانندگی، نقش دانش‌آموزی

۱۷- از طریق کنش اجتماعی

۱۸- هنجار اجتماعی

۱۹- ارزش‌های اجتماعی

۲۰- جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی

۲۱- از طریق تعلیم و تربیت، تشویق و تنبیه

۲۲- با عمل کردن براساس ارزش‌ها و هنجارها

۲۳- خانواده، آموزش و پرورش، رسانه‌ها، دولت

۲۴

انواع کنش	کنش درونی	کنش فردی
	کنش بیرونی	کنش اجتماعی

۲۵- با در نظر گرفتن دیگران، کنش فردی ما به یک کنش اجتماعی تبدیل می‌شود، یعنی کنش اجتماعی نوعی کنش است که با توجه به دیگران انجام می‌شود. در کنش اجتماعی آگاهی و اراده کنشگر، ناظر به دیگران، ویژگی‌ها و اعمال آن‌هاست.

۲۶- خیر، کنش اجتماعی تنها در حضور فیزیکی دیگران صورت نمی‌گیرد. برای مثال، وقتی راننده‌ای پشت چراغ قرمز می‌ایستد، مقرراتی را رعایت می‌کند که مورد قبول دیگران است و به همین دلیل کنش او اجتماعی است، حتی رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی در نیمه‌شب و به دور از چشم دیگران و حتی دوربین‌های مخفی، کنش اجتماعی به حساب می‌آید.

۲۷- خیر، کنش‌هایی که در حضور دیگران ولی بی‌توجه به آن‌ها انجام می‌شوند، کنش اجتماعی محسوب نمی‌شوند. برای مثال، وقتی فردی در کلاس درس حضور دارد، ولی بی‌توجه به اطرافیان و در ذهن خود رودخانه‌ای وحشی را تخیل می‌کند، کنش او اجتماعی نیست بلکه فردی است.

۲۸- الف) ارزش اجتماعی: آن دسته از پدیده‌های مطلوب و خواستنی‌اند که مورد توجه و پذیرش همگان بوده و افراد یک جامعه نسبت به آن‌ها گرایش و تمایل دارند.

ب) هنجار اجتماعی: شیوه انجام کنش اجتماعی و باید‌ها و نیاید‌هایی است که مورد قبول افراد جامعه قرار گرفته است.

۲۹- مثلاً فردی به تنهایی و با صدای دلخواه در مکانی آواز می‌خواند. حال اگر فرد دیگری وارد شود، آوازخواندن او به یک کنش اجتماعی تبدیل می‌شود و پای ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی را به میان می‌آورد. او برای رعایت حقوق دیگری (تحقق یک ارزش) باید در حضور دیگران، آرام آواز بخواند (پیدایش یک هنجار).

۳۰- در صورتی که فرد دیگری وارد اتاق شود و با او سخن بگوید یا سلام کند یا بزرگ‌تری مانند پدر یا مادر وارد اتاق شود و او به احترام آن‌ها از جا برخیزد.

۳۱-

کنش اجتماعی	شرکت در انتخابات
ارزش	مشارکت سیاسی مردم در انتخابات از ارزش‌های سیاسی جامعه مدرن است.
هنجار	ثبت و نوشتن نام نامزد یا نامزدهای انتخاباتی موردنظر روی برگه و انداختن آن در صندوق رأی توسط رأی‌دهنده
جامعه‌پذیری	آشناکردن مردم نسبت به حسن یا عدم حسن سابقه و عملکرد برخی از کاندیدها توسط روزنامه‌ها و مطبوعات
کنترل اجتماعی	تذکر و جریمه‌کردن افرادی که قواعد مربوط به شمارش آرا را رعایت نمی‌کنند.

۳۲- با توجه به این‌که انسان‌ها، با آگاهی، اراده و هدف، پدیده‌های اجتماعی را به وجود می‌آورند این پدیده‌ها معنادار هستند.

۳۳- پدیده‌های اجتماعی به مرور از انسان‌هایی که آن‌ها را به وجود آورده‌اند، مستقل می‌شوند و فرصت‌ها و محدودیت‌هایی را برای کنش‌ها و زندگی آن‌ها ایجاد می‌کنند. این روند تا جایی ادامه می‌یابد که افراد احساس می‌کنند «پدیده‌های اجتماعی» همانند «پدیده‌های طبیعی» هستند.

۳۴- پدیده‌های طبیعی به خواست و اراده انسان‌ها نیستند. قبل از انسان‌ها وجود داشته و بعد از آن‌ها نیز وجود خواهند داشت. بنابراین نمی‌توانیم آن‌ها را پدیده‌هایی اعتباری و قراردادی در نظر بگیریم. شکل‌گیری و نظم میان آن‌ها تکوینی، عینی و قابل مشاهده است (مانند کوه، رودخانه، بدن انسان و ...). حتی اگر با چشم دیده نشوند می‌توان با استفاده از ابزاری به وجود مادی آن‌ها پی برد (دیدن میکروبوها از طریق میکروسکوپ). ولی پدیده‌های اجتماعی با قرارداد و اعتبار انسان‌ها به وجود می‌آیند. برخی از آن‌ها عینی و ملموس و محسوس‌اند (مانند ساختمان‌ها، آثار هنری و ...) و برخی دیگر نامحسوس و غیرملموس و ذهنی‌اند (مانند عدالت، توسعه، نظم و ...) تمامی پدیده‌های اجتماعی اعم از محسوس و غیرمحسوس معنادار هستند چون با اراده، آگاهی و هدف آدمیان شکل می‌گیرند.

۳۵- مثلاً قوانین راهنمایی و رانندگی به عنوان یک پدیده اجتماعی فرصت‌هایی را برای زندگی اجتماعی ایجاد می‌کنند. زیرا سبب برقراری نظم و کاهش تصادفات جانی در خیابان‌ها و جاده‌ها می‌شوند، ولی از سویی می‌توانند محدودیت‌ساز باشند، مثلاً مانع سرعت زیاد خودروها شوند یا جریمه‌های سنگین را بر افراد تحمیل کنند.

سؤال‌های چهارگزینه‌ای

۱- کدام یک در ارتباط با پدیده‌های اجتماعی صحیح نیست؟

- ۱) کنش‌های انسانی و پیامدهایی که به دنبال دارند، همان پدیده‌های اجتماعی‌اند.
- ۲) خردترین و نخستین پدیده اجتماعی، کنش اجتماعی است.
- ۳) پدیده‌های اجتماعی را انسان‌ها در ارتباط با یکدیگر به وجود می‌آورند.
- ۴) پدیده‌های اجتماعی به مرور از انسان‌هایی که آن‌ها را به وجود آورده‌اند، مستقل می‌شوند.

۲- مفاهیم جامعه‌شناسی به‌کاررفته در متن زیر را مشخص کنید.

«فردی به تنهایی و با صدای دلخواه در مکانی مطالعه می‌کند. حال اگر فرد دیگری وارد آن مکان شود، مطالعه او ناظر به دیگران شده و پای ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی به میان می‌آید. در این صورت او برای رعایت حق دیگری باید در حضور دیگران، آرام مطالعه کند.»

۱) هنجار اجتماعی - ارزش اجتماعی - کنش اجتماعی	۲) کنش اجتماعی - ارزش اجتماعی - کنش اجتماعی
۳) کنش اجتماعی - ارزش اجتماعی - هنجار اجتماعی	۴) کنش اجتماعی - هنجار اجتماعی - ارزش اجتماعی

۳- همه پدیده‌های اجتماعی، آثار و پیامدهای آن هستند؟

۱) جامعه‌پذیری	۲) کنترل اجتماعی	۳) هنجار اجتماعی	۴) کنش اجتماعی

۴- چرا پدیده‌های اجتماعی معنادار هستند؟ زیرا .....

- ۱) پدیده‌های اجتماعی را انسان‌ها در ارتباط با یکدیگر به وجود می‌آورند.
- ۲) پدیده‌های اجتماعی فرصت‌ها و محدودیت‌هایی را برای کنش‌ها و زندگی انسان‌ها ایجاد می‌کنند.
- ۳) انسان‌ها با آگاهی، اراده و هدف این پدیده‌ها را به وجود آورده‌اند.
- ۴) پدیده‌های اجتماعی ناظر به دیگران و اعمال آن‌هاست.

(کنکور سراسری ۹۳)

۵- در متن زیر مفاهیم جامعه‌شناسی به‌کاررفته را به ترتیب مشخص کنید.

«در خیابانی شلوغ، یک تصادف رانندگی بین اتومبیل و موتورسواری رخ داد. عده‌ای برای مشاهده صحنه تصادف، جمع شدند. از این میان چند نفر نسبت به فرد حادثه‌دیده بی‌تفاوت نبوده و برای کمک به وی اقدام کردند. پلیس برای شناسایی مقصر در صحنه حضور یافت.»

- ۱) کنش اجتماعی - هنجار اجتماعی - ارزش اجتماعی - جامعه‌پذیری
- ۲) کنش اجتماعی - ارزش اجتماعی - هنجار اجتماعی - جامعه‌پذیری
- ۳) پیامد طبیعی کنش اجتماعی - کنش اجتماعی - ارزش اجتماعی - کنترل اجتماعی
- ۴) پیامد غیرارادی کنش اجتماعی - ارزش اجتماعی - جامعه‌پذیری - کنترل اجتماعی

پاسخ سؤال‌های چهارگزینه‌ای

- ۱- گزینه «۱» کنش‌های اجتماعی و پیامدهایی که به دنبال دارند، همان پدیده‌های اجتماعی هستند.
- ۲- گزینه «۳»
- ۳- گزینه «۴»
- ۴- گزینه «۳»
- ۵- گزینه «۳»